

Пазенко Л.Ю.

УДК 821.161.2'09-055.2

ОБРАЗ ЖІНОЦТВА В УМОВАХ ТОТАЛІТАРИЗМУ (ЗА РОМАНОМ «САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ» І. БАГРЯНОГО)

У сучасній українській літературі велика увага приділяється образу жіноцтва, зокрема проблемам нової жінки, питанням жіночності. Твори характеризуються проблематизованою гендерною ідентичністю жінки-героїні в якості протагоніста. Ця тема розкрита у творчості таких сучасних письменниць, як О. Забужко, С. Йовенко, Н. Зборовська, Г. Тарасюк, Люко Дашвар, а також у дослідженнях Е. Шовалтер, М. Рудницької, М. Балаклицького та інших.

У романі «Сад Гетсиманський» І. Багрянний вперше в українській літературі розкрив образ нової жінки, сформований під впливом тоталітарної системи. Це один із перших творів, що започаткували «табірну» прозу, пізніше представлену іменами О. Солженіцина, В. Шаламова, О. Іванова. У романі письменник відобразив цілу історичну епоху, у якій особливо виділяється мотив жіночої долі. «Сад Гетсиманський» І. Багрянного досліджували такі відомі сучасні літературознавці, як М. Балаклицький, О. Пастушенко, М. Сподарець, М. Неврлий. Текст роману був розглянутий на рівні метафізичної проблематики жанру, біблійних образів і символіки. Так, «з огляду традиційної релігійності» дослідив образ жіноцтва М. Балаклицький. Загалом діаспорними літературознавцями Ю. Войчишин, В. Гришком, І. Качуровським, І. Костецьким, Г. Костюком, Ю. Лавріненом, Д. Нитченко, Р. Рахманним, Б. Романенчуком, О. Тарнавським, М. Шлемкевичем, Ю. Шерехом та вище названими сучасними дослідниками було здійснено спробу простудіювати багряннівську спадщину саме з естетико-ідеологічної позиції.

Проте досі в українській літературі залишається не до кінця дослідженим образ нової жінки та традиційних типів жінок, носіїв духовної культури, у романі «Сад Гетсиманський» І. Багрянного. В умовах сучасного процесу глобалізації в Україні стає визначальним модель поведінки жіноцтва, яка була змальована у творі письменника. Спостерігається серед науковців зацікавлення цією темою сьогодні, але досі літературознавча наука потребує ґрунтовного дослідження проблеми ідеалу жінки в романі І. Багрянного «Сад Гетсиманський». Тому **актуальність обраної теми** зумовлена необхідністю дослідження та класифікації в літературознавстві всіх іпостасей образу жіноцтва в умовах тоталітаризму, втілених і розкритих на прикладах героїнь роману І. Багрянного «Сад Гетсиманський».

Мета роботи полягає в з'ясуванні характерних жіночих образів в умовах тоталітарної системи, особливостей розкриття їх на прикладі персонажів роману «Сад Гетсиманський» І. Багрянного.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- висвітлити образ героїнь у романі;
- класифікувати типи жіночих образів в умовах тоталітаризму, зображеного в творі;
- охарактеризувати образ жіноцтва в умовах сучасного процесу глобалізації.

Предметом аналізу стали риси характеру, типи поведінки, життєві цінності жінок в умовах тоталітарного режиму на прикладах героїнь твору.

Об'єктом вивчення є образ жіноцтва в умовах тоталітаризму, розкритий у романі «Сад Гетсиманський» І. Багрянного.

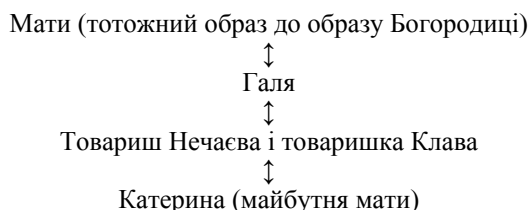
Типи жіночих образів у творі: це і особи, розчаровані у помилковості власних цінностей, і заручники, виконувачі сталінської репресивної машини, і люди, які універсально пристосовуються до будь-яких умов, слідуючи своїм ідеалам і вірі, і носії духовності... Тому ми спробуємо їх проаналізувати і класифікувати за такою схемою.

У «Фаусті» Й. Гете показав вічну жіночність, яка пронизує світ, допомагає підійматися сходинками вдосконалення і одухотворення. Схема жіночих образів у творі письменника мала такий вигляд:

Дева Марія ↔ Гретхен ↔ Елена ↔ Мать.

У романі «Сад Гетсиманський» І. Багрянного першим постає образ матері як жіночого початку, який уособлює духовність людини і є дотичним до світового образу Богородиці. Таким чином письменник розвиває ідею Й. Гете [3, с. 400 - 740].

У творі «Сад Гетсиманський» І. Багрянний вибудовує жіночі образи за такою ж схемою:

Жіночий початок І. Багрянний пов'язує насамперед із материнством. Тому й сам роман «Сад Гетсиманський» відповідно починається з образу матері. Автор розкриває його у творі крізь призму християнського вчення, проводить паралель з Марією: «Величає душа моя Господа, і радіє мій дух у Бозі, Спасі моїм, що зглянувся Він на покору Своєї раби, бо ось від часу цього всі роди мене за блаженну вважатимуть» [5, 1:46 - 48]. Промовистим фактом є такі слова у романі І. Багрянного «Сад Гетсиманський»:

«У світлиці ж був порядок такий, як завели хлопці, ще дома будши. Тепер висів лише образок Марії з дітям – над тим місцем, де горіла свічечка» [1, с. 23]. Можна здогадатися, чому ж на покуті, де по традиції мали рясніти образи, куток був зовсім порожній, і лише цей образок залишився. Використавши прийом уособлення, що в деякій мірі є символічним, І. Багрянний змусив читача замислитися над долею Марії з Біблії та її горем. Автор наголошує на тому, що умови тоталітарної системи не змогли зруйнувати цього святого образу, лише додали горя і печалі йому.

Поряд з материнським образом, але на сходинку нижче стоїть образ сестри. У романі І. Багрянний розкриває його на прикладі героїні Галі Чумакивни: «Тонка, мов билина, досить висока на свої 14 літ, бистроока Галя. Серйозна не по літах» [1, с. 22]. Досить цікаво автор описує її характер, який у повній мірі розкривається у сцені з портретом батька на початку роману «Сад Гетсиманський» І. Багряного. У кінці твору письменник знову звертається до образу сестри, такого ж святого як і образ матері.

Ще одним жіночим образом є образ коханої Катерини. Це символ вічного кохання, основа яку заложив у житті Творець. Тому не дивно, що образ матері і сестри плавно переходять в образ коханої. І. Багрянний і вводить її до роману третьою із супроводом «Місячної сонати» Л. Бетховена.

У творчості І. Багряного спостерігається найглибше сприйняття жіночого початку Біблії. Як бачимо, ці образи для автора суть одна жінка, яка сприймається головним чином у духовному аспекті. Має значення її підтримка, розуміння, терпіння. Саме через вічну духовність цього образу жіноцтва умови тоталітаризму не спричинилися до його зникнення. Сильна віра єднає цей образ з образом головного героя Андрія Чумака.

Разом з тим у романі «Сад Гетсиманський» І. Багрянний розкрив образ нової жінки, породженої тоталітарною системою. Вони представляють іншу протилежність – знеособлений «балон сексуальної енергії» [2, с. 168]. На основі цих образів, спотворених тоталітарною системою, радянських гетер, зображених у романі «Сад Гетсиманський» І. Багряного, письменник спростовує думку про «страх статі» притаманний усім тоталітарним формаціям [4, с. 7].

«Образи нового типу жінок товаришок Нечаєвої та Клави сформувалися саме під впливом тоталітарної системи, але все ж таки в суспільстві залишився недоторканим ідеал жінки-матері, вірної дружини, доброї сестри, і зберіг його народ український», - доводить автор своїм твором. Саме таким образом жіноцтва високо морального постають мати Андрія Чумака, сестра Галя та кохана Катерина. Вони носії духовної культури українського народу. Проте такий традиційний для всього українського народу жіночий образ поступово руйнується під впливом сучасного процесу глобалізації.

Висновки.

Проаналізувавши і класифікувавши образи жіноцтва на прикладах героїнь роману «Сад Гетсиманський» І. Багряного, можемо відповідно згрупувати їх так:

1. Образ ніжної як голубка, доброї, ласкавої жінки (жіночий ідеал) – мати, сестра Галя і кохана Катерина. Тоталітаризм приніс лише лихо в їхні долі, але не спотворив чисті серця [1, с. 72].

2. Образ нової жінки, хтивої і розпусної – товаришки Нечаєва і Клава. Вони – це витвір тоталітаризму, заперечення моральних цінностей, що звучать у вустах народу.

У роботі ми також з'ясували наслідки сучасного процесу глобалізації для української культури і збереження традицій народу, його вплив на трансформацію жіночого ідеалу і взагалі образу жіноцтва в літературі. В умовах цього процесу поступово зникає традиційний народний образ жінки-Берегині, натомість з'являються такі собі товаришки Нечаєві та Клави, образ нової жінки, що передбачив І. Багрянний у романі «Сад Гетсиманський».

Джерела та література:

1. Багрянний І. Сад Гетсиманський / І. Багрянний. – К. : Дніпро, 1992. – 528 с.
2. Балаклицький М. Модифікації жіночого первня : Біблія і «Нова релігійність» української літератури / М. Балаклицький. – К., 2005. – 167 с.
3. Гете Й. Фауст : [Електронний ресурс] / Й. Гете. – К., 2000. – С. 400-740. – Режим доступу : http://lib.ru/faust_holod.
4. Забужко О. Жінка – автор у колоніальній культурі, або знадоба до української гендерної міфології : [Електронний ресурс] / О. Забужко. – Львів, 2000. – С. 2-7. – Режим доступу : <http://exlibris.org.ua>.
5. Новий Заповіт : [Електронний ресурс] // Євангелія від Св. Луки 1:46-48. – К., 1994. – С. 201-383. – Режим доступу : www.gideons.org.